

อ้อยหวานน้ำตาลขม: การขุดรืดทางไกลกับทุนนิยมระยะใกล้

1. เกริ่นนำ

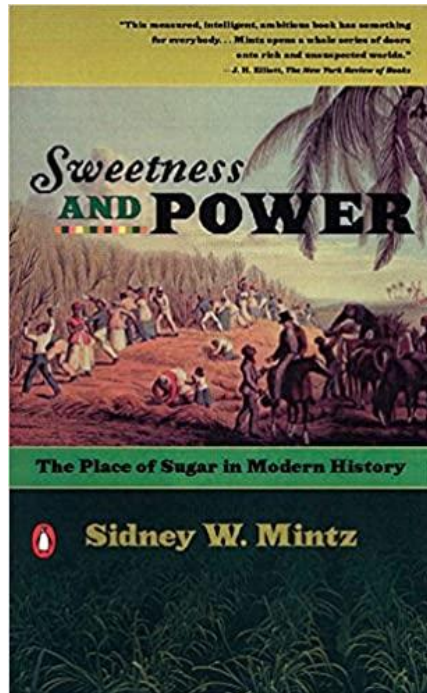
หนังสือ *Sweetness and Power: The Place of Sugar in Modern History* ของ Sidney W. Mintz¹ เป็นงานชิ้นสำคัญที่ศึกษา “โลกของอาหาร” หรืออาจพูดได้ว่าเป็นมานุษยวิทยาอาหาร โดยใช้ “น้ำตาล” ที่เป็นของสามัญในโลกปัจจุบัน เพื่อสาวหาอดีตอันไกลโพ้น ที่เชื่อมร้อยความสัมพันธ์ของการเดินทางของผู้คน ทาสจากแอฟริกา เดินทางสู่ไร่อ้อยหรือนิคมเกษตรกรรม (plantation) ขนาดใหญ่ในอเมริกา (แคริบเบียน) เพื่อผลิตน้ำตาลส่งให้อังกฤษ หรือเรียกได้ว่าเป็นสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ ภายใต้ความสัมพันธ์แบบอาณานิคมที่ช่วยเสริมสร้างการขยายตัวของระบบทุนนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 17-19

Mintz ชี้ให้เห็นว่าความหมายของน้ำตาลไม่ได้ยังคงที่แต่น้ำตาลในช่วงเวลาต่าง ๆ มีความหมายที่แปรเปลี่ยน จากของหายากมีคนชั้นสูงเท่านั้นที่เข้าถึง สามารถใช้และครอบครองได้ เป็นยารักษาโรค เครื่องเทศ จนกลายมาเป็นสารให้พลังงานแก่ชนชั้นแรงงาน ความเปลี่ยนแปลงนี้สัมพันธ์กับจำนวนการผลิต การขยายตัวของการขนส่ง และความหมายที่เปลี่ยนไปตามวิถีการผลิต จากของหายากกลายเป็นของธรรมดาสามัญในชีวิต อีกทั้ง เป็นการอธิบายการเจริญเติบโตของโลกอุตสาหกรรมตะวันตก ซึ่งนำมาสู่พลังงานและความมั่งคั่ง สู่อายุมหาศาลในชีวิตในแง่โรคภัยในปัจจุบัน และความทุกข์ทรมานของทาสในนิคมเกษตรกรรม (plantation)

การอธิบายความเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์โลกผ่านน้ำตาล หรือของใช้ใน ชีวิตประจำวัน ถือว่าเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมจากสิ่งเล็ก ๆ ที่เรามักจะมองข้าม แต่ งานชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่าสิ่งเล็ก ๆ ในห้วงเวลาต่าง ๆ มีความหมาย และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ ซับซ้อน

---

¹ Mintz, Sidney W. (1986). *Sweetness and power: the place of sugar in modern history*. New York: Penguin books.

รูปที่ 1 ปกหนังสือ Sweetness and Power: The Place of Sugar in Modern History (1986)

2. ประวัติศาสตร์อันยาวไกล

Mintz ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่ศึกษาจากบันทึกเอกสาร และการทำงานในฐานะนักมานุษยวิทยา ที่สำรวจความเปลี่ยนแปลงแบบยาวไกลเพื่อสืบสาวให้เห็นว่าน้ำตาลในช่วงเวลาต่าง ๆ มีความสำคัญอย่างไร และทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรูปแบบไหน

น้ำตาลกลายเป็นห่วงโซ่ร้อยรัดการเกิดอาณานิคมสมัยใหม่ การค้าทาส การเปลี่ยนแปลงในชีวิตประจำวันในการกินน้ำตาลของคนอังกฤษ ที่ส่งผลให้ต้องสร้างนิคมเกษตรกรรมขนาดใหญ่ในโลกอื่น และความหมายของน้ำตาลในการบริโภคเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในสังคมอังกฤษ Mintz ชี้ให้เห็นว่าน้ำตาล มีประวัติศาสตร์ที่ซับซ้อนและยาวนานซึ่งอยู่บนความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศภายใต้ระบบอาณานิคม

นอกจากนี้ Mintz ยังพยายามอธิบายว่าการเกิดขึ้นของทุนนิยมอังกฤษมิได้เกิดจากการก่อตัวภายใน หรือการปฏิวัติอุตสาหกรรมเท่านั้น แต่ยังเกิดภายใต้การหนุนเสริม และการเอาเปรียบจากระบบเศรษฐกิจ “การค้าทาส” และการกดขี่มนุษย์จากโลกอื่น (ใหม่) ด้วย

3. การบูดรีดทางไกลกับทุนนิยมระยะใกล้

การศึกษาของ Mintz ทำให้เรามองการพัฒนาของระบบทุนนิยมใหม่ โดยทฤษฎีพื้นฐานในกลุ่มนักคิดสาย Marxism เชื่อว่าระบบทุนนิยมพัฒนาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม ที่มีระบบแบ่งงานกันทำ และเปลี่ยนแรงงานให้เป็นกรรมกร นำมาสู่การสะสมทุนในรูปแบบต่าง ๆ

โดยแรงงานจะเป็นถูกขูดรีดแรงงานจากนายทุน ทำให้แรงงานเป็นผู้แบกรับแอกของการเอาเปรียบเพื่อให้ระบบทุนนิยมขับเคลื่อน²

แต่การศึกษาของ Mintz ซึ่ให้เห็นว่าการเกิดขึ้นของระบบทุนนิยมโดยเฉพาะอังกฤษเกิดจากการขูดรีดในระยะไกล โดยอังกฤษได้เข้ายึดครอง “โลกใหม่” เป็นพื้นที่สำหรับปลูกอ้อยเพื่อผลิตน้ำตาลในระบบโรงงานขนาดใหญ่ ที่ไม่สามารถทำได้ในประเทศแม่ เพราะต้องใช้พื้นที่กว้างขวาง และการยึดครองนี้นำมาสู่ระบบอาณานิคม

ในโลกใหม่ได้เกิดการผลิตน้ำตาลในรูปแบบไร่ขนาดใหญ่หรือนิคมเกษตรกรรม ที่สัมพันธ์กับการสร้างวินัยอุตสาหกรรม แรงงานทาสจะทำงานในไร่อ้อยโดยไม่มีวันหยุด งานในไร่จะเป็นงานที่หนัก และต้องอาศัยความเร็วของการผลิต ถ้าตัดอ้อยทิ้งไว้นานจะทำให้ความหวานของอ้อยลดลง วินัยอุตสาหกรรมสัมพันธ์กับ (1) การแบ่งงานกันทำในหน้าที่ต่าง ๆ เช่น การปลูก การตัด การต้ม ฯลฯ ทุกคนจะมีหน้าที่เฉพาะและพัฒนาความชำนาญในการผลิต (2) มีวินัยในการทำงานให้ตรงกับสายพานการผลิต เนื่องด้วยการที่เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ซึ่งทั้ง 2 ปัจจัยเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดระบบทุนนิยมแบบใหม่

แต่การผลิตน้ำตาล และการทำไร่อ้อยขนาดใหญ่ เป็นระบบที่ไม่ได้ใช้แรงงานรับจ้างหรือเกิดกรรมกร ที่มีมูลค่าของแรงงาน การผลิตน้ำตาลได้ทำให้เกิดระบบทาส ซึ่งทาสไม่มีมูลค่าแรงงาน และยังไม่มีความเป็น “เจ้าชีวิต” ของตนเอง ระบบทาสเป็นระบบที่เข้ามาสร้างเสริมให้ระบบทุนนิยมอีกโลกหนึ่ง (อังกฤษ) ขับเคลื่อนไปได้ การขูดรีดทางไกลได้ทำให้เกิดการค้าทาสจากแอฟริกา ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายผู้คนที่จะมาเป็นแรงงานทาส โดยมีจุดหมายปลายทางอีกโลกหนึ่ง คือ อเมริกาและแถบหมู่เกาะทะเลแคริบเบียน การเคลื่อนย้ายผู้คนที่ทำให้เกิดสังคมวัฒนธรรมแบบใหม่ เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่เกิดจากอาณานิคมทาส และการค้าทาสได้ทำให้ “คน” กลายเป็นสินค้า

นอกจากนี้ Mintz ยังได้แสดงให้เห็นว่าการมองความเปลี่ยนแปลงของทุนนิยมต้องมองใน 2 ระดับ คือ (1) การมองสายพานของระบบการผลิต เช่น ในกรณีนี้ดูเรื่องการผลิตอ้อย การใช้แรงงานทาส ที่เป็นตัวเสริมสร้างวินัยอุตสาหกรรมสมัยใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการสินค้าที่เพิ่มมากขึ้น (2) เขายังมองว่าการที่ระบบอุตสาหกรรมใด ๆ จะขับเคลื่อนไปได้ต้องเกิดจากความต้องการในการบริโภค (consumption) ด้วย ไม่สามารถขาดกระบวนการใดกระบวนการหนึ่ง

² ดูเพิ่มใน, Marx, Karl. (1964). *Pre-capitalist economic formations*, translated by Jack Cohen; edited with an introduction by E. J. Hobsbawm. London: Lawrence & Wishart. และ มาร์กซ์, คาร์ล.; ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, แปล. (2561). *การก่อรูปของเศรษฐกิจก่อนระบบทุนนิยม*. กรุงเทพฯ: สมมติ.

งานชิ้นนี้ได้ใช้น้ำตาลเป็นสะพาน โดยดูความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จากสินค้าราคาแพง กลายมาเป็นสินค้าสามัญ ที่ให้พลังงานราคาถูกเข้าถึงได้อย่างง่ายดายแก่กรรมกร และทำให้กรรมกรสามารถทำงานเพื่อขับเคลื่อนทุนนิยมในอังกฤษ

ในอดีตการมองในเรื่องการบริโภคมักไม่ได้รับความสำคัญในกลุ่มนักคิดสาย Marxism แต่ในปัจจุบันการบริโภคกลับเป็นประเด็นที่สำคัญในการศึกษาพัฒนาการของระบบทุนนิยม

ท้ายที่สุดงานชิ้นนี้ได้สร้างข้อถกเถียงพัฒนาการของระบบทุนนิยม ที่ไม่อาจอธิบายแบบเป็นเส้นตรง หรือมีพัฒนาการทางเดียว แต่ทุนนิยมที่เกิดขึ้น เกิดจากการหนุนเสริมของการขูดรีดในระบบทาส และทาสไม่ได้พัฒนาเป็นกรรมกร หรือแรงงานอิสระ ที่นำมาสู่การปฏิวัติแบบนักคิดสาย Marxist และทุนนิยมที่ก่อตัวขึ้นในแต่ละประเทศ หรือภูมิภาคต่าง ๆ ล้วนมีพัฒนาการที่จำเพาะเจาะจง³ และสัมพันธ์กับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในหลายระดับ อาทิเช่น ประเทศเจ้าอาณานิคมกับประเทศอาณานิคม นายทาสกับทาส ผู้ผลิตกับผู้บริโภค ฯลฯ ทำให้ไม่อาจสร้างการอธิบายแบบเหมารวมได้ ที่สำคัญ การอธิบายการเกิดขึ้นของทุนนิยมไม่อาจอธิบายด้วยระบบการผลิตอย่างเดียว แต่ปัจจัยที่ส่งเสริม คือ การบริโภคที่เป็นตัวกระตุ้นให้สายพานการผลิตทำงาน

กล่าวได้ว่า งานนี้จึงเป็นการสร้างข้อถกเถียงเรื่องพัฒนาการของทุนนิยมที่เกิดจากหลายปัจจัย ภายใต้บริบทที่เฉพาะเจาะจง ผ่าน “อ้อยและน้ำตาล” สะท้อนให้เห็นว่าสิ่งธรรมดาสามัญในชีวิตประจำวัน เราแทบไม่ให้ความสำคัญมองอย่างผ่านเลย เช่น น้ำตาล แต่แท้จริงแล้วสามารถนำพาเราสู่อดีต และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สลับซับซ้อน รวมถึงการเปลี่ยนความหมายของสิ่งของ ก็ทำให้เราเข้าใจโลกได้มากขึ้น นอกจากนี้การศึกษาสังคมขนาดใหญ่และอดีตอันยาวนาน เพื่อเผยให้เห็นความคลี่คลายของประวัติศาสตร์ รวมถึงการใช้หลักฐานประวัติศาสตร์จำนวนมากในการอธิบาย ยังเป็นจุดเด่นที่แตกต่างจากงานมานุษยวิทยา อาจถือได้ว่างานชิ้นนี้เป็น “มานุษยวิทยาประวัติศาสตร์” ได้เผยให้เห็นความซับซ้อนของพัฒนาการระบบทุนนิยมที่มีได้เติบโตเป็นเส้นตรง

.....

ผู้เขียน

โดย ชัยพงษ์ สำเนียง

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

---

³ ดูการศึกษาการก่อตัวของทุนนิยมในความสัมพันธ์ได้ในงานของ Wilson, Ara. (2004). *The intimate economies of Bangkok: tomboys, tycoons, and Avon ladies in the global city*. Berkeley: University of California Press.

เอกสารอ้างอิง

Marx, Karl. (1964). *Pre-capitalist economic formations*, translated by Jack Cohen; edited with an introduction by E. J. Hobsbawm. London: Lawrence & Wishart.

Mintz, Sidney W. (1986). *Sweetness and power: the place of sugar in modern history*. New York: Penguin books.

Wilson, Ara. (2004). *The intimate economies of Bangkok: tomboys, tycoons, and Avon ladies in the global city*. Berkeley: University of California Press.

มาร์กซ์, คาร์ล.; ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, แปล. (2561). *การก่อรูปของเศรษฐกิจก่อนระบบทุนนิยม*. กรุงเทพฯ: สมมติ.